

ten direnek. Baina oztopo eta ezinak ere hor daude. Hirurogei-hirurgeta bost urterekin, indarrak ahultzen eta atsedena irriki, kemena behar da gero familia bat zuzentzeko, areago baldintzak errazak ez izanik.

Hamar-hogei urte barrurako erronka da, astia badago baina abisatuta gaude, nola eta belaunaldi oso bat umezurtz utzi nahi ez dugun.□

LITERATURA

XABIER MENDIGUREN

ATXAGA GURE ARTEAN

Urte berriak, otsailaren 22 honetan, ez digu oraindik berri handirik eskaini eta urte zaharrekoek, berriz, badute zer komentatua ugari. Eguberri bezpera-bezperan kaleratu zen *Gizona bere bakardadean*, Bernardo Atxagaren azken liburua, urteko —eta urte batzuetako— argitalpen garrantzizkoena, itxura guztien arabera. Erakusgarri moduan, hara zer kontatzen zidan egun horiexetan eskutitza bidali zidan adiskide idazle batek:

«... eta etzi berriz Gabona. Alai eta kontent egoteko garaia, omen, nahiz eta zertaz poztu behar dugun fedegabeok oraindik ez dakigun. Ah, bai, bazekiat zertaz poztu behar dugun. Bernardok nobela berri bat kaleratu dik. Albiste ederragorik. Zeren ez omen den nolana hiko nobela ere: hiri eta denbora jakinetan kokatua, giro urbanoaren islada, eta arazo «modernoen» inguruko hausnarketan gainean eraikia. Apurtxo bat pentsatu ezker, euskal letretako bidetxiorretan barrena ibiltzen edo estropezukatzen garenok ez gaudek hain gaizki ere: badiagu eredu bat, gida bat. Jerusaleme zaharra *Beacon Unto The Nations* izateko sortu zen bezala, Atxaga *Beacon Unto The Per* -

plexed Basque Writers izateko sortua zirudik. Hura gabe zenbat pobreago ez ginbateke izango, zenbat umezurtzago.»

Gehiago ere luzatu zen nire adiskide hori, eta sinetsi hare n hitzetan ez dagoela ironia apurrik ere: Bernardorekiko errespetu guztizko eta maitasun gartsu baten adierazgarri dira. Atxaga behin baino gehiagotan agertu izan da kexuka, bere herrian behar adinako estimaziorik ez zaiola egiten eta minbera; arrazoi du, noski, hemen inork ez du jasotzen berak maitatuaren ehuneko hamar edo hamabosteko maitasunik; behar bada gure izateko era zomorroa ere izan liteke, kanpo alde horretan festa gehiago egitea gure mutilari, guk geuk baino. Baina ziur egon liteke Bernard Atxaga, Joxe Irazu, beste ezein idazlek ez duela jaso, ez jasotzen, berak adinako mirespen eta xerarik euskal irakurleen aldetik. Irrikaz itxaroten dugu liburu berri bat noiz aterako duen, eta ateratakoan gose eta egarriz i rensten. Sasi-ilustratuok bildu ohi garen bakoitzean horixe izaten dugu hizpide, eta horretan guztian esnobismo puxka bat ere badagoen arren, ukatu ezinezkoa da benetako interesa ere.

Irakurri osteko erantzuna ez da beti bat eta bera izan. Liburuak irakurle-jendea gogobetetzen duenean, zaparradan datoz aipu, iruzkin eta gorazarreak; horixe gertatu zen *Obabakoak* ospetsuarenkin. Asetzen ez badu ordea —eta irakurleak beti du horretarako eskubidea, nornahi delarik ere idazlea—, isiltasuna aukeratu ohi du, herabeak dira komentarioak, egilea mintzeko beldurrez; halako zerbait suertatu zen *Behi euskaldun baten memoriak* kaleratu zenean, eta ez akatsik zuelako, jendeak beste zerbait espero zuelako baizik, gehixeago.

Orain, berriz, atera da *Gizona bere bakardadean*, egilearen lehenengo eleberria *stricto sensu*. Oraingo euskaraz bakarrik irakur liteke; aldizkari hau zuen eskuetara iristerako espainolez ere argitaratua izango dute, eta aurki munduko beste zenbait hizkuntzatara itzulia. Une honetan, halere, gure -geurea dugu —zentzu patrimonialista barkatzen baldin badigu— eta munduko zalapartatik urrun, intimitatearen patxadan dasta dezakegu. Eta zer dio euskal irakurleak? Goraipamenak ala isiltasuna, zein nagusitu da? Ba, txaloak nagusi diren

arren, badirudi ustekabeen harrapatu duela jendea, *off side* samar edo. Eta nire adiskidearen aburuz Atxagak argi-iturri eta gidari izan behar badu ere, esango nuke euskal idazleak *perplexed*-ago gelditu direla, gelditu garela. Dena dela, utz dezadan «jendeari hau eta beste» formula erraza eta konta dezadan neure esperientzia, eman dezadan neure iritzia.

Abenduaren 30ean erosi nuen, Donostiara propio horretarako etorrita. Gau horretan, afaldu ondoren, liburuarekin sartu nintzen ohean eta, eskuarki azkar loguretzen direnetakoa banaiz ere, goizeko bostak arte edo aritu nintzen, liburua utzi ezinik. Biharamunean, esnatutakoan hasi eta, sukalde-komunitako zeregin premiazkoen tartea alde batera utzita, minutu batean ere gelditu gabe aritu nintzen, arratsaldean atera behar izan nuen arte, hogeita hamarren bat orri falta zitzaizkidala eta amorrazioz. Afari eta afari osteko konpromezuak bukatu zirenean, etxera urte berriko ordu txikietan iritsi eta ez nuen eleberria bukatu arteko onik izan, lotara joan aurretik. Jakina, irakurle guztiak ez dira ni bezain irrikatsu eta artegak gustoko liburuekin, baina zin dagizuet ni ere oso gutxitan jardun naitzela horrelako antsietate eta ipurtestuarekin.

Zer du ba liburuak? Hasteko, hori: irakurlea bere sareetan harrapatzeko dohaina; ez deskuidoan edo txiripaz, baizik eta hala behar eta idazlea nahita saiatuta. Izan ere, esan dezadan behingoz, nobela hau intrigazkoa da, generokoa nolabait esan, eta intrigazko oso nobela ona. Gehientsuenok honezkeror, irakurrita edo bestela norbaitek kontatuta, jakingo dituzue nondik norako nagusiak. Hala ere, oraindik ezer ez dakitenezako bizpahiru zertzelada —sekreturik urratu gabe: lehen hamabost orrietan jakiten dena—: Bartzelona ondoko hotel batean, lagun-talde bat bertako jabe, noizbait kartzelan egonak eta amnistiatuak; horietako bati eskatu diote komando bateko bi kide ezkutatzeko astebetetz eta berak baietz esan, hoteleko gainerakoei ezer esan gabe; 82a da, futboleko mundu-txapelketa eta hotel horretan Poloniako selekzioa; ez hori bakarrik: poliziak ere ugari, eta txakurrak, zerbaiten usaina hartuta, hortxe dabilta, batetik bestera miaka, gero eta zirkulu estuagoetan. Bi komandokideak harrapatuko dituzte edo ez

dituzte harrapatuko? Galdera horren tentsioa igotzen-igotzen doa liburuaren 350 orrietan zehar, eta irakurlea urduri eta zintzilik. Suspentsea inor gutxik bezala darabil Atxagak, xehetasun guztiak elkarloturik daude, puzzle perfektoa da liburua irakurleak azkenean deskubritzen duenez. Patricia Highsmith-en maisutasuna etorri zait niri gogora, edo Jim Thompson-en indarra, kontudentzia. Dena dela, utzi ditzagun izenak: hau Atxagarena da, eta kitto.

Ez da suspentsea liburuaren osagai bakarra: badira beste-lakoak ere, hala nola hainbat gairi buruzko gogoetak: gizakia, gizartea, ideologiak, ametsak, horien denen porrota... Hala ere, esango nuke gogoetena ez dela funtsezkoa liburuan, ez behintzat funtsezkoena. Edo inpresio hori sortzen du haria hain ondo eta soka motzez eramateak. Eta horrek uste dut harrapatu gaituela denok ere apur bat ezustean. Atxagaren liburuetako sinbologia aberatsaren gaineko analisiak-eta egiten zituzten aztertzaileek lehen; orain ez dago ia halakorik. Metaliteratura eta intertestualitatearekin liluratuta zeuden zenbait irakasle; diskoa aldatu beharko dute orain langabezian geratu nahi ez badute. Gure izate eta ez-izatearen gaineko tratatu moduko bat espero zuenik ere bazen, eta jai du horrek ere. Hemen, literatura dago, fikziozko liburu bat, historia bat kontatzen duena, oso ondo kontatu ere, hizkuntza funtzionalez; funtzionalegia batzuentzat, baina nire ustez beharrezko dugu horrelako erregistro bat, hizkuntza *garden* bat (nahiz eta nire gustorako «oihutu» eta horrelako hitz apur batzuk zarata izan). Arazoa —ez gurea, egilearena baizik— zera da: literatura irauteko bokazioz egiten den testua izanik, iraungo ote du honek *Obabakoak*-ek iraungo duen bezainbat? Intriga eta tentsioaren dohain bikain hori nahikoa izango ote da denboraren herdoilari aurre egiteko? Hori, noski, geroak esan beharko du.

Orain urtebete JAKIN honetantxe kaleratu nuen lantxo batean, gure literaturaren eboluzioari buruzko hipotesi pare bat egin nuen, eta horietako batek zioen seguru asko errealismoa eta eleberria indartu egingo zirela. Igarlearena egiten nabilela ematen du, baina Atxaga izan da benetako igarlea. Orain hamar bat urte euskal errealitate gatazkatsua literaturan ez zela ager-

tzen eta horren inguruko eztabaida zebilen bor-bor. Oroimenak huts egiten ez badit, hauxe esan zuen Atxagak orduan: hurbilegi dauzkagu hainbat gauza, ziur naiz hamar urte barru Joxe Arregiren kasua hainbat nobelarentzako gaia izango dela. Gaia ez bada ere, Joxe Arregiren mamua ageri da liburu honetan, gure beste hainbat mamu, beldur, kezka eta zurrumbilorekin batean. Maila literarioan irakurri da gehienbat liburu gure artean, baina susmoa dut Espainian kaleratzen denean ez ote den politikara lerratuko eta mugatuko istorioaren interpretazioa. Hemengo lagun batek esan zidan bere ustez liburuaren amaiera paktuari egindako kontzesioa zela. Niri ez zait hala iruditzen: liburu osoarekin koherentea da bukaera, eta egileak zintzo agertzen du bere ikuspegia; nire lagun horren esanak esan, beldur naiz Espainia alde horretan ez ote zaien kontra irudituko, alegia, terroristekiko sentiberegia, *condescendiente* haien hitzez esateko. Hobe oker banengo.

Eta Holandan, Suedian, Italian, Polonian argitaratzen denean zer? Polonian auskalo, protagonismo berezia baitute hemen bertakoek, baina besteetan esango nuke ondo funtzionatuko duela liburuak, irudi-eskubideak ere erosiko dizkiotela egileari inoiz filmeren bat egiteko edo, baina kontsumoko literaturatzat hartzeko arriskua du hala ere, literaturaren kontsumoa berez txarra ez den arren.

Nolanahi ere, ni trilogiaren bigarren zatiaren zain nago, Carlos pertsonaia ezagutu eta maite dugun bezalaxe maitatu eta ezagutzera iritsiko garelakoan bere anaia Kropotkin eta honen gorabeherak. Dagoeneko luzetsita gaude. □